

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Ҷалолова Гулчехра Субхонбердиевна дар мавзӯи «Шароитҳои психологӣ-педагогии тарбияи одоби муошират дар кӯдакони синни калони томактабӣ», ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.01 – педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот (ilmҳои педагогӣ) пешниҳод шудааст

Дар замони муосир ҷомеа ба шаҳсияти бомаърифат ва аз ҷиҳати фарҳангӣ рушдёфта ниёз дорад. Асоси тарбия ва таълимиро дар синну соли томактабӣ маҳорати азҳудкуни забони модарӣ ва истифодаи моҳиронаи воситаҳои ифоданокии он дар нутқ ва муошират ташкил медиҳад. Одоб ҷаҳони ботинии инсонро бо зуҳуроти зоҳириаш мепайвандад ва он ба эҳтиром нисбат ба одамони дигар асос ёфтааст. Коидаҳои рафтори инсон дар ҷомеа ҳамеша ва дар ҳама маврид эҳтироми ҳар як аъзои он ва дар умум тамоми ҷомеаро ба ҷо овардан мебошад.

Тарбияи одоби муошират дар марҳилаи синну соли томактабӣ аҳамияти маҳсус пайдо мекунад, зоро маҳз дар ин давраи ҳаёт иҷтимоишавии ибтидоии кӯдак, ворид шудан ба ҷаҳони фарҳанг, азҳудкуни арзишҳои маънавӣ, таҷрибаи муносибатҳо ва барқарор кардани ҳамдигарфаҳмӣ дар муошират ташаккул меёбад.

Рисолаи унвонҷӯй Ҷалолова Гулчехра Субхонбердиевна ба таҳқиқи масъалаи технологияи тарбия намудани одоби муошират дар муҳити муассисаҳои томактабӣ ва оила бо талаботҳои ягона ба шаҳсияти кӯдак аз тарафи мураббия ва волидон дар асоси баҳисобирии хусусиятҳои шаҳсӣ-фардии кӯдак баҳшида шудааст. Масъалаи тарбияи одоби муошират проблемаи маҳсуси психологӣ – педагогӣ буда, он самтҳои гуногуни арзишҳои маънавӣ, рафтору кирдори амалии шаҳсияти кӯдакро дар бар мегирад.

Бояд тазаккур дод, ки тарбияи одоби муошират дар муассисаҳои томактабӣ ва фазои оила яке аз вазифаҳои тарбия ва ташаккули сифатҳои маънавӣ–аҳлоқии кӯдакон буда, он дар асоси баҳисобирии талаботҳои ҳуҷҷатҳои барномавӣ–методии соҳаи таҳсилоти томактабӣ амалий гардонда мешавад. Ҷомеаи навин тақозо менамояд, ки дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, ба инкишофи кӯдакон шароит муҳайё гардида, дар раванди таҳсилу парвариш ва муносибатҳои

иҷтимоӣ бо ҳамсолону калонсолон риояи одоби муошират таъмин карда шавад.

Падидаи навгонӣ ва бозёфти илмии рисолаи Ҷалолова Гулчехра Субҳонбердиевна бо он арзёбӣ мегардад, ки муаллиф аз нигоҳи тозаи пажӯхиш масъалаи мувофиқат кардани талаботҳо ба одоби муоширатро дар кӯдакони синни калони томактабӣ дар асоси меъёрҳои одоби муоширати миллӣ роҳандозӣ намудааст. Фарогирии методу воситаҳои тарбияи одоби муошират дар ҳамкории мураббиёну волидон аз нигоҳи назариявӣ ва амалӣ асоснок гардидааст. Дар заминаи татқиқоти назариявӣ ва кори озмоишӣ тавсияҳои психологӣ–педагогӣ таҳия ва коркард намудааст, ки он дар раванди тарбия ва ташаккули одоби муоширати кӯдакони синни калони томактабӣ пурарзиш маҳсуб меёбад.

Унвонҷӯй муваффақ шудааст, ки дар заминаи таҳлили таҳқиқотҳои психологӣ–педагогӣ тарбияи одоби муоширати кӯдакони синни калони томактабиро мавриди омӯзиш ва таҳқиқи маҳсус қарор дода, тачрибаи тарбияи одоби муоширатро дар шароити психологӣ–педагогӣ арзёбӣ намояд. Натиҷагирий аз кори амалӣ–таҷрибавӣ, ки дар диссерватсия ва маводҳои нашргардидаи муаллиф инъикос гардидаанд, таҳқиқу баррасии ҷабҳаҳои илмӣ–методии масъаларо ба таври комил дар бар мегиранд.

Муаллиф комилан дуруст қайд мекунад, ки муошират ҳамчун қисми ҷудо нашавандай фаъолияти инсон буда, ташаккули он ба ҳусусиятҳои синнусолӣ, фаъолияти қасбӣ, муҳити фарҳангӣ–иҷтимоии ихоташудаи кӯдак вобаста буда, дар илми мусоири психология ва педагогика яке аз масъалаҳои мураккаб ва гуногунҷабҳа арзёбӣ мегардад.

Дар рисолаи Ҷалолова Гулчехра Субҳонбердиевна маҳсусан коркарди амсилаи ташаккули одоби муошират, татбиқи он дар фаъолияти мураббиёну волидон аз падидаҳои навини технологияи педагогӣ маҳсуб меёбад. Онро мавриди таълими фанҳои «Педагогикаи томактабӣ», «Психологияи бачагона», «Психологияи муносибатҳои оилавӣ», «Назария ва методикаи инкишофи нутқи кӯдакон» ва дигар фанҳои таҳассусӣ дар коллеч ва мактабҳои олии самти омӯзгорӣ истифода кардан ба мақсад мувофиқ аст. Унвонҷӯй муваффақ шудааст, ки дар заминаи баҳисобирии таҳқиқотҳои илмии психологӣ–педагогӣ таҳлили вазъи тарбияи одоби муоширати

кӯдаконро тибки талаботҳои ҳуччатҳои барномавӣ-методии фаъолияти муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, олимони ватанӣ ва хориҷи кишвар амиқ омӯҳта, дар асоси таҳлилу баррасии андешаҳои муҳаққиқони соҳа нуқтаи назари хешро иброз намояд.

Дар рисолаи такризшаванда ноил шудан ба ҳадаф ва санчишу тасдиқи фарзия аз нигоҳи ҳалли масъалаву вазифаҳои зерин таҳқиқи худро ёфтааст:

- кормандони муассисаи томактабӣ ва волидон тасаввуроту фаҳмиши кӯдаконро оид ба қоида ва меъёрҳои одоби муошират амиқ ва васеъ мегардонанд;
- дар муҳити муассисаи томактабӣ ва оила шароит ва вазъи маҳсуси психологӣ-педагогӣ фароҳам оварда мешавад;
- байни муассисаи таҳсилоти томактабӣ ва волидон ҳамкорӣтаъмин
- карда мешавад;
- кормандону волидон аз таҷрибаи ҳамдигар истифода бурда, салоҳиятмандӣ ва дониши педагогии худро мунтазам баланд мебардоранд.

Диссертант собит месозад, ки дар кӯдакони синни калони томактабӣ эҳсосоту муносибатҳои мусбати инсондустӣ ва хайрҳоҳӣ нисбати ҳамсолон ҳангоми муоширати эмотсионалӣ зоҳир мегарданд. Ин далели он аст, ки дар кӯдакон дар заминаи муносибатҳои мусбати байниҳамдигарӣ, ҳамдигарфаҳмӣ тарбия намудани одоби муошират имконпазир аст.

Навғонии илмии таҳқиқот аз он иборат аст, ки бори нахуст дар педагогикаи томактабии кишвар масъалаи муошират ва тарбия намудани одоби муошират дар кӯдакони синни калони томактабӣ аз нигоҳи психологӣ-педагогӣ омӯҳта шуда, фарогирии методу воситаҳои тарбия намудани одоби муошират дар ҳамкории мураббия ва волидон аз ҷиҳати назариявӣ ва амалий асоснок гардид.

Дар заминаи тадқиқоти назариявӣ ва кори озмоиши тавсияҳои психологӣ - педагогӣ таҳия ва коркард гардид, ки онҳо дар беҳдошти тарбия ва ташаккулдиҳии одоби муошират дар кӯдакон арзишманд ҳоҳад буд. Силсилаи супоришу машқҳо дар кори озмоиши-таҷрибавӣ нишон дод, ки дар тарбияи одоби муошират шунидани нақли асарҳои бадӣ, ташкилу баргузории бозиҳои дидактикӣ нақши муҳим доранд. Вобаста ба вазъи кор ва воқеяят мураббия бозиҳои дидактикаи шифоҳиро ташкил намуда, фаъолияти иттилоотӣ-иртиботии

кӯдаконро роҳандозӣ менамояд,

Аҳамияти назариявии таҳқиқот. Дар асоси талаботи ҳуччатҳои барномавӣ–методии фаъолияти муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ, тарбияи кӯдакон дар оила низоми ташаккули одоби муошират таҳия карда шуд, ки онро кормандони педагогӣ, падару модарон дар таълиму тарбияи кӯдакон метавонанд ба таври эҷодӣ, вобаста ба маҳорат ва таҷрибаи худ истифода баранд. Исбот карда шуд, ки кӯдакон дар давраи томактабӣ имконият ва нерӯи азхудкуни одоби муоширатро доранд ва дар ин раванд ҳамкории волидону кормандони муассисаҳои томактабӣ пуразиш мебошад.

Таҳқиқоти мазкур метавонад зарурияти коркард ва истифодаи технологияи ҳамкории ниҳодҳои иҷтимоӣ, муассисаҳои томактабӣ ва оиласро нишон дода, дар роҳи татқиқи минбаъдаи ҷабҳаҳои гуногуни тарбия ва ташаккули сифатҳои ахлоқӣ–маънавӣ, иҷтимиоишавии кӯдакон замина гузорад.

Аҳамияти амалии таҳқиқотро натиҷа ва дастовардҳои кори озмоиши, заминаҳои психологӣ–педагогӣ, ташаккули одоби муошират дар муҳити муассисаи томактабӣ ва оила ташкил медиҳад. Он ҳамчунин дар роҳи таъмини одоби муошират байни кӯдакону мураббиён, кӯдакону волидон, мураббиёну волидон мусоидат менамояд. Натиҷаҳои таҳқиқотро дар муҳити кӯдакистон ва оила вобаста ба ҳусусиятҳои синнусолии бачагон, фарҳанги намунавии қалонсолон бо истифода аз технологияи педагогии тавсияшуда татбиқ кардан мумкин аст.

Натиҷаи таҳқиқоти мазкур ҳини таълими фанҳои «Педагогикаи томактабӣ», «Психологияи бачагона», «Психологияи муносибатҳои оиласӣ», «Назария ва методикаи инкишофи нутқи кӯдакон» ва дигар фанҳои таҳассусӣ дар коллеҷ ва мактабҳои олии самти омӯзгорӣ истифода кардан ба мақсад мувоғиқ аст. Маводҳои назариявӣ ва амалии татқиқоти мазкурро дар курсҳои такмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони муассисаҳои томактабӣ, баланд бардоштани фарҳанги психологӣ – педагогии волидон истифода бурдан мумкин аст.

Саҳми шаҳсии унвонҷӯ дар заманаи таҳлили таҳқиқотҳои илмии психологӣ–педагогии тарбияи одоби муоширати кӯдакони синни қалони томактабӣ мавриди омӯзиш ва таҳқиқи маҳсус қарор гирифтааст; таҷрибаи тарбияи одоби муошират дар кӯдакони синни қалони мактабӣ таҳлил ва таъмини шароити психологӣ–педагогии он

пешниҳод ва арзёбӣ гардидааст; натиҷагирий аз кори амалӣ–таҷрибавӣ, ки дар диссертатсия ва маводҳои нашргардидаи муаллиф инъикос гардидаанд, таҳқиқу баррасии ҷабҳаҳои илмӣ–методии масъаларо ба таври комил дарбар гирифтаанд.

Қобили зикр аст, ки натоиҷи асосӣ ва арзишманди пажӯҳиш дар маводҳои Паёми ДДОТ ба номи С. Айнӣ, Паёми Доғишгоҳи миллии Тоҷикистон, Паёми Пажӯҳишгоҳи рушди маориф, маводи конфронсҳои илмӣ-амалии ҷумҳурияйӣ ва байналмилалӣ, мизҳои мудаввар, семинарҳо ва тренингҳо баррасӣ шуда, дар мақолаҳо инъикос ёфтааст, ки 5 адади он дар нашрияҳои тавсияқардаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Вазорати маориф ва илми ФР ба табъ расидаанд,

Боби якуми диссертатсия таҳти унвони «Асосҳои илмӣ-назариявии тарбияи одobi муюшират дар қӯдакони синни қалони томактабӣ» масъалаи ташаккули муюшират дар қӯдакони синни қалони томактабӣ» таҳлили адабиёти илмии фалсафӣ, психологӣ, педагогӣ мағҳумҳои «муюшират», «одоби муюшират (этикет)», «маданият муюшират» ва «фарҳанги муюшират» «муюширати нутқӣ»-ро ҳамчун категорияи арзишманди шаҳсӣ - иҷтимоӣ баррасӣ гардида, ғояҳои педагогикаи миллӣ оид ба арзишмандии одоби муюшират дар робита ва муносибатҳои байниҳамдигарӣ дар таҳқиқотҳои олимони ҳориҷӣ ва ватани ҳаллу фасл шудааст.

Ба андешаи муаллиф зухуроти одоби муюшират дар қӯдакони синни қалони томактабӣ аз маҷмӯи омилҳо иборат аст. Аз ҷумла, маҳорати барқарор карда тавонистани робита, ҳамсӯҳбат шудан бо қалонсолон, ҳамсолон, баргузории муколама мувофиқи қоида ва меъёрҳои рафтори ахлоқӣ, ифода намудани андешаю ғояҳои худ, дуруст истифода бурдан аз воситаҳои ифоданокии нутқ (оҳанг, рангу тобишҳои овозию маъногии захираи луғавӣ, соҳти имлоии (грамматикии) забони модарӣ, ист – таваққуф, қувва ва суръати нутқронӣ ва имою ишора, ки вобаста ба мақсаду вазифаҳо ва гуфтори мутакобилаи ҳамсӯҳбат роҳандозӣ мешавад.

Дар раванди кор бо волидон дар пайвастагӣ бо мазмун ва шаклҳои гуногуни кор дигаргунҳои мувофиқ ба ҳадафҳову вазифаҳои таҳқиқотӣ ворид кардем. Ин дигаргунҳо дар асоси натиҷагирий аз сӯҳбат, мушоҳида, баҳисобгирии дарҳосту фикру андешаҳо, вазъияти ба амал омадаи кори амалӣ ва ғайраҳо ба миён

омад ва мавриди омӯзишу таҳлил қарор гирифт.

Таҳлили рисола ва натиҷаҳои ба даст омада собит мекунад, ки дар бартараф намудани мушкилоти тарбиявӣ мураббияи муассисай таҳсилотии томактабӣ чун мутахассиси соҳибмаълумоту соҳибмақоми муассисай давлатии таҳсилотӣ бо волидон ҳамкорӣ ва ҳамbastagии тарбияву парваришро таъмин месозад.

Дар боби дуюм «Технологияи психологӣ-педагогии тарбияи одоби муошират дар кӯдакони синни калони томактабӣ» ба масъалаи муҳиму навовар технологияи одоби муошират дар кӯдакон диққату таваҷӯҳи хоси муаллиф ба мушоҳида мерасад. Яке аз унсурҳои муҳими одоби муошират хушмуомилагӣ, тарзи дурусти суханронӣ, муроҷиати одобона бо ҳамсолону калонсолон буда, ба ҳолати рӯҳио эмотсионалӣ, барпо гардидани муколама ва робита бо атрофиёни ҳамсӯҳбат, омили худтарбияқунӣ ва ташаккули сифатҳои шахсӣ-психологии кӯдакон мегардад.

Усулҳои парвариши одоби муоширати кӯдакони синни калони томактабӣ хусусиятҳои хос дошта, аз мураббия ва волидон истифодаи роҳу воситаҳои самарабахшро тақозо мекунад, ки дар рисолаи мазкур тавассути лоиҳа-нақшай корҳои озмоиши-таҷрибавӣ ва амалий гардонидани он тасдики худро ёфт.

Чунонки аз муҳтавои рисола бармеояд, дар таълими озмоиши дарачаи арзёбии сифатию миқдории ташаккули одоби муошират дар кӯдакони 5-6 ва 6-7 сола тағовут дошта, он дар давраи гузариш аз як зинаи инкишоф, яъне камолоти томактабӣ, ба зинаи баланди инкишоф – мактабравӣ маҳсусан мубрамияти худро пайдо мекунад. Дар ин бобат муаллиф маълумоти муфассалро бо расму ҷадвал ва диаграммаҳо дар рисола пешниҳод менамояд.

Ба андешаи муаллиф, дар рисола собит гардид, ки фарзияи таҳқиқот вобаста ба тарбияи одоби муошират дар кӯдакони синни калони томактабӣ муваффақона ичро гардида, дар асоси низоми методии коркард ва воридшуда татбиқи пурраи худро пайдо намуд. Дар қисмати анҷомбахши диссертатсия аз ҷониби муаллиф тавсияҳо ҷиҳати истифодаи натиҷаҳои амалии таҳқиқот пешниҳод шудааст.

Ба андешаи мо, диссертатсияи Ҷалолова Гулҷеҳра Субҳонбердиевна дар мавзӯи «Шароитҳои психологӣ-педагогии тарбияи одоби муошират дар кӯдакони синни калони томактабӣ» таҳқиқоти анҷомёфтai илмӣ дар соҳаи педагогикаи ватанӣ мебошад.

Дар баробари дастовардҳо дар диссертатсия ва фишурдаи он баъзе камбудиҳо ба назар мерасад:

1. Дар рисола таҳлили Барномаи давлатии рушди таҳсилоти томактабӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2020-2025 аз нигоҳи вазъи таҳлили масъалаи таҳқиқот дар фаъолияти муассисаҳои томактабӣ ва оила ба қадри кофӣ мушоҳида нагардид. Дар ин бобат унвонҷӯй метавонист фикру мулоҳизоти хешро ҷиҳати баррасии ҷабҳаҳои илмӣ-методӣ дар партави проблемаи баррасишууда аз нигоҳи нав баён намояд.
2. Тарҳи рисола тибқи талабот ба диссертатсияҳои номзадӣ рехта шудааст, аммо ҳаҷми он ихтисор намудани мавод ва ба талаботи меъёри навишти рисолаи илмӣ мувоғиқ намуданро талаб меқунад.
3. Муқоисаи натиҷагирий аз санчиши озмоиши мебоист дар боби дуюми рисола ва автореферат васеътар дар шакли диаграмма ва расмҳо бо нишон додани тафовути гурӯҳҳои озмоиши арзёбӣ мешуд, ҳарчанд ки ақида ва натиҷаҳои ба дастовардаи муаллиф комил ва фаҳмову дастрасанд.
4. Рӯйхати адабиёти истифодашудаи рисола корҳои илмии олимони ватаниро, ки ба мавзӯи таҳқиқотӣ бахшида шудаанд, ба қадри кофӣ дар бар намегирад.
5. Сарфи назар аз мутобиқати умумии возеҳии забони рисола, риояи меъёрҳои услубӣ, қоидаҳои пунктуатсия ва имло, дар рисола ва автореферат ҳатогиҳои имлой, услубӣ ва нуқсонҳои техникӣ мавҷуданд.

Камбудиҳои зикршуда арзиши комили илмӣ ва дастовардҳои назарраси диссертатсияи Ҷалолова Гулҷеҳра Субҳонбердиевна дар мавзӯи «Шароитҳои психологӣ-педагогии тарбияи одоби муюшират дар кӯдакони синни калони томактабӣ», дар ҳудуд ва миқёси мавзӯи таҳқиқшуда ҳалалдор намекунад. Дар ҳаллу фасли вазифаи пешгузошташуда диссертант далелу маводҳои заруриро ба таври возеҳ ва васеъ истифода кардааст. Муаллифи аз адабиёти илмии зарурӣ дар самти таҳқиқоти мазкур оғоҳии комил ва ҳамаҷониба дорад. Унвонҷӯй тадкиқоти масъалаи гузошташударо дар робита бо истифодаи коркарди амсилаи ташаккули одоби муюшират, татбиқи он дар фаъолияти мураббиёну волидон мувафакқона ва дар сатҳи пурарзиш ба анҷом додааст.

Автореферат, дастур ва мақолаҳои нашрнамудаи диссертант муҳтавои асосии рисолаи илмиро инъикос менамоянд. Мазмуни таҳқиқоти диссертационӣ бо соҳаи шиносномаи ихтисоси 13.00.01 – педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот (ilmҳои педагогӣ) пурра мувофиқат мекунад.

Диссертатсия ба талаботи Низомномаи намунавӣ оид ба Шӯрои диссертационӣ ва тартиби додани дараҷаҳои илмӣ ва унвони илмӣ, ки бо қарори ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 ноябри солим 2016, таҳти №505 тасдиқ гардидаанд, пурра ҷавобгӯ буда, муаллифи он Ҷалолова Гулчехра Субҳонбердиевна сазовори дарёftи дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ, аз рӯйи ихтисоси 13.00.01 – педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот (ilmҳои педагогӣ) пурра мувофиқат мекунад.

Доктори илмҳои педагогӣ, дотсент,
директори Пажуҳишгоҳи рушди маориф
ба номи Абдураҳмони Ҷомии АТТ

Л.М.Иматова

25.01.2021

Маълумот барои тамос: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш.Душанбе,
кӯчаи Айнӣ, 126. Телефон (+992) 918506318. E-mail: imatoval@mail.ru
Имзои Л.М.Иматоваро тасдиқ менамоям.

Сардори раёсати қадро

Х.Ҳакимова

25.01.2021

